

Koncima povezane kosti

*Dobriła Zvonarek**

U težnji da dokučimo smisao neke pjesme ili u njoj pronađemo zrcalo za određena stanja u vlastitoj nutrini, često nailazimo na neuspjeh ili umjesto očekivanih odgovora niže pitanja i zabune. Ljudskoj naravi prirodno je da rješava zagonetke. Poeziji je, s druge strane, svojstveno da ih postavlja.

Pred poezijom mladoga pjesnika Hrvoja Juke, autora zbirki *Duhovi apsurdna i Planine vjere*, svaki će čitatelj, vjerujem, pasti u zamku toga raskoraka. Sama ta činjenica ne znači da je riječ o poeziji koja je vrhunska ili čitatelju koji je nekompetentan. Vjerojatnija je pretpostavka da su i poezija i čitatelj ispunili svoje »zadatke«: poezija je začudila, zbunila, izokrenula uobičajeni poredak na kojemu počiva naš doživljaj svijeta, a čitatelj je tekstu pristupio s određenim očekivanjima, koja će u narednim čitanjima morati ostaviti po strani. Jednom kada to učini, kada Jukovim pjesmama pristupi s nakanom da ih pročita ponovno, i ponovno ako je potrebno, mnoge zagonetke zacijelo će naći svoje rješenje.

U pokušaju razumijevanja i odgonetavanja hermetičnosti ove poezije, općenito svojstvene Autorovu rukopisu, logičan početak bio bi pronalaženje poveznice, onoga što je zajedničko svim ovdje odabranim pjesmama. Kao odgovor ponudila bih osobiti doživljaj svijeta, koji možemo iščitati iz gotovo svih navedenih stihova. O kakvom doživljaju je riječ?

U vječnom nastojanju da iskaže ono o čemu je nužno govoriti, »bit pojava« kako ističe Schopenhauer kada govori o pjesništvu, pjesnik često stoji zaprepašten pred vlastitim egzistencijalnim krikom, koji se oblikuje u stihove lomeći sintaksu, izvrćući logiku, a nerijetko i uobičajenoj leksičkoj praksi mijenja prvotni smisao. Čitajući poeziju Hrvoja Juke, ne možemo se oteti dojmu da svoj pjesnički izraz gradi po diktatu toga krika, koji često završava prikrivenim ili jasnim vapajem [*Zbilje prelomljene u jedan (dugi) trenutak*]. Sam vapaj proizlazi iz stanja lirskog subjekta, koji, bio jedan ili množtven, podsjeća na mnogo puta obrađenu ili proživljenu egzistencijalnu mučninu, egzistencijalnu tjeskobu suvremenog čovjeka. U njezinu svjetlu tjelesno se često prikazuje gadljivim i odbojnim, ponekad gotovo na tragu estetike ružnoga. Određen tjelesnošću, tim »rastućim odlagalištem« (*Mit*

* Dobriła Zvonarek, prof. hrvatskog jezika i književnosti i diplomirani književni komparatist, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Adresa: Ul. Hrvatske bratske zajednice 4, p. p. 550, 10 001 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: dobriła.zvonarek@zg.htnet.hr

o Herkulu), u stihu spomenuti Pjesnik u konačnici je osuđen na plač kao iskaz krajnje nemoći.

No s druge strane, a to je također obilježje ove poezije u cjelini, nasuprot toj »rasparanoj« tjelesnosti sluti se nešto veliko, snažno i moćno, prema čemu se lirski subjekt postavlja, čemu u konačnici upućuje vapaj. U toj dihotomiji možemo tražiti uporište za smještanje Jukove poezije u kontekst kršćanskog doživljaja svijeta. Loša struktura tjelesnog i njegova lomnost čovjeka čini grotesknim u njegovim naporima da se izdigne iznad onoga što očito nije u stanju nadići. Pjesma *Mit o Herkulu* možda najjasnije ocrtava mukotrpnost tog pokušaja, koji završava Pjesnikovim plačem, nakon govora koji očito nije pronašao svog recipijenta. Pokušaj interpretacije Jukove poezije u kršćanskom ključu nije rezultat oslanjanja na Autorovu biografiju, već proizlazi iz spomenutog odnosa: odnosa tijela kao nečega propadljivog prema Nečemu što se naslućuje ili tek usput spominje. Glavninu svoje preokupacije Juko je poklonio tom tjelesnom aspektu, koji je ništavan, nezgrapno sklopljen, loše skrojen, i upravo to je možda najveća neobičnost ovog pjesništva, aspekt u kojem čitatelj ostaje osobito iznevjeren. Umjesto da slavi nepropadljivo i vječno, koje je za Autora dakako vrijednosno iznad fizičkog, lirski subjekt vodi bitku s materijalnim i propadljivim, i tome u svojim pjesmama poklanja najviše prostora. Ljutimo li se na pjesnika što je odabrao tamnu stranu medalje za svoju središnju temu? Pesimizam umjesto optimizma? I zašto je to učinio?

Odgovore na ova pitanja svaki čitatelj mora pronaći za sebe. Mračnost Jukove poezije, a to je odgovor koji mogu osobno ponuditi, i nije toliko mračna koliko se čini pri prvom čitanju. Dokle god postoji slutnja Spasitelja, ideja onostranog kao savršenog i homogenog, isticanje propadljivog samo naglašava veličinu onoga Drugog.

Tjelesni, materijalni aspekt postojanja u Jukovoj je poeziji često toliko mučan da se i sam lirski subjekt od njega želi distancirati. U pjesmi *Culpa innata* taj se odmak ostvaruje ironiziranjem vlastitog stanja, što se izražava kroz podsmijeh: *ha. ha. ha. /sámo. se. guli.* Ironija je prisutna već i u činjenici autodestrukcije (guljenje), koja se događa bez vanjske agresije. Ona upućuje i na još nešto: tjelesno, koliko god bilo loše i nekvalitetno, složeno je i slojevito. Ta se složenost, na koju pjesma *Culpa innata* tek upućuje, najbolje ilustrira u pjesmi *Beskućnici, radnici, anđeli*, gdje su slojevi ljudskosti satkani od »mnogih krvi«, slame, »pljesnjave kože naborane gubom«.

Naruženom tjelesnošću opterećeni su svi lirski subjekti u Jukovoj poeziji, bili oni ostvareni kao lirsko ja [*Culpa innata, Zarobljenik, Zbilje prelomljene u jedan (dugi) trenutak*] ili lirsko mi (*Put krikova, za očajno željenim cvijetom, Beskućnici, radnici, anđeli*), a opterećenost tijelom prisutna je i tamo gdje je lirski subjekt neizrečen (*Mit o Herkulu*). Ta »zatrovanost tjelesnim« čini se kao daleki odjek poezije Antuna Branka Šimića, koji je u ekspresionističkom duhu, kao pionir u našoj književnosti, tijelo učinio predmetom svojega pjesništva. U pjesmi *Tijelo i mi* prema njemu jasno izriče gađenje i odbojnost, nastojeći se od njega distancirati (što mu prema vlastitom priznanju ne uspijeva):

*I tijelo mi se gadi. Može li se kako
odijeliti od tijela, biti čist od tijela?
Tijelo je teret, tuđin, trulost.
Ja bih ga rado ostavio negdje
i utekao od njega, odletio zauvijek u slobodu.*

*Ovako živim s njim, u njemu. Nerazdjeljiv.
O tko me spoji s ovim tuđinom u jedno?
Tijelo: težina drži me za zemlju
i odvući će me u nju svega, bez ostatka.
Tijelo i mi.*

(Antun Branko Šimić)

No za razliku od Šimića, Hrvoje Juko, mada opterećen tijelom, želi ga nadići, nadvladati, ali ne i napustiti. Takvo gledanje sukladno je Autorovu kršćanskom poimanju svijeta, težnji da se Boga slavi čitavim bićem, svim aspektima ljudskoga postojanja. Dakako, na putu tom nastojanju često se isprepriječi tijelo, slabeći ljudsku odlučnost i umanjujući snagu čovjekove molitve. Hermetičnost Jukove poezije u ovoj bi činjenici mogla kriti ključ svojeg, barem djelomičnog, razrješenja.

Formalni aspekt poezije Hrvoja Juke uglavnom je sukladan tematici koju konkretizira. Lomljivost i nekoherentnost tijela sukladne su razlomljenosti stihova i rečenica u pojedinim pjesmama (*Culpa innata, Mit o Herkulu*). Tamo gdje je pjesnik manje mračan, manje destruktivan u »rastvaranju materijalnog«, izraz je smireniji, a stih odmjereniji (*Zarobljenik, Put krikova, za očajno željenim cvijetom*). Sukladno rečenom, Jukov stih je slobodan, lišen rime (izuzev pjesme *Zarobljenik*). Snaga pojedinih pjesničkih slika često je rezultat spajanja nespojivog te snažnih kontrasta i začudnih epiteta, koji su nerijetko u službi ironiziranja i već spomenutog naglašavanja grotesknog.

Ono što je također zanimljivost ovog pjesništva, često je isticanje biblijskih motiva. Adam i anđeli (*Beskućnici, radnici, anđeli*), motiv mučeništva i odrezanog uha (*Zarobljenik*) ili motiv stvaranja [*Zbilje prelomljene u jedan (dugi) trenutak*] jasno nas navode da ovu poeziju čitamo u kontekstu kršćanskog svjetonazora. Na tom je tragu, istovremeno i kao najjači argument za kršćansku interpretaciju, vapaj koji lirski subjekt upućuje Bogu u pjesmi *Zbilje prelomljene u jedan (dugi) trenutak*. U tim je stihovima Bog jedini put izravno apostrofirani. Upravo u ovoj pjesmi sluti se jasni izlaz iz postojeće egzistencijalne tjeskobe, a on je u Gospodinovu zagrljaju. U svjetlu te slike razrješava se cjelokupna drama mučne egzistencije, koja će kršćanskog čitatelja možda podsjetiti na motiv povratka izgubljenog sina. Jukova poezija u takvim je slikama u okvirima svoga prepoznatljivog »molitvenog stila«, karakterističnog i za njegove ranije pjesničke zbirke.

Pjesme Hrvoja Juke, nakon pokušaja barem djelomičnog raspetljavanja njihove složenosti i mjestimične hermetičnosti, pokazuju se zanimljivim i za razmišljanje poticajnim tekstovima. Ublažavanje diktata na početku spomenutog »krika« zacijelo bi pomoglo Pjesniku da pronade zainteresiranije čitatelje, koji se neće dati zaplašiti pretjeranim hiperbolama i ponekad previše začudnim slikama, iz kojih

probija snaga emocije kao dokaz njegova talenta. Spojen s izgrađenim životnim svjetonazorom, taj će mladi pjesnički talent u poeziji jednom nesumnjivo ostaviti zapažen trag.

Beskućnici, radnici, anđeli

*Recimo da beskućnici imaju mnoge krvi.
Vračevi slijevaše svoje infuzije
u njih,
davajući im osušene lisičje njuške,
koje su
nabrzinu složili od opušaka iz slame,
nedaleko od one,
uvijek blizu
obližnje benzinske stanice.
Njihova sreća bijaše potpuna
kada otkriše da slame izvrsno
probijaju njihovu pljesnjavu kožu,
naboranu gubom.
Recimo da beskućnici imaju mnoge krvi.
Dok im se krv uredno slijevala
u omote bombona,
poput kapljica
ranojesenje kiše
ili suza izgubljenog sina,
njihove ruke grčevitim pomacima
crtahu ljubav po gradskom,
vlažnom zraku,
pljesnjavo–živom.
Recimo da beskućnici imaju mnoge krvi,
jer je Adam,
prolazeći,
u njihovu čašicu kovanica
natočio zajedničku kožu,
jabučnog soka, octa
i isparenog viskija.*

Culpa innata

*pokušali. su. me. rasjeći.
rekao. sam. im.
(a. i. sebi. češće. sebi. zapravo.)
ha. ha. ha.
sámo. se. guli.
ha. ha. ha.
žalosno.*

Dom za prolaz

*U zadnje si vrijeme
počeo mucati,
kao da su ti ruke
počele mrznuti.
I smiješ se cijelom
jezeru grbe
što nije moglo
ispraviti
tvoje koncima povezane kosti.*

Mit o Herkulu

*Herkul
divan
čovjek je;
njegove kože pucahu
pod vezivom
jučerdanassutra
rastućeg odlagališta
pražnjenja iznutra
(i njegova mišica
velika je i moćna)
te osjeti sebe jako dobro
o rastućoj imploziji
mesnatog hrama
(»prošlosti, prošlosti!«)
i sve što želi piti
je na nekom mjestu,
iznad odlagališta
(spremišta i ormara)
divnih ljudi–
kvazi;*

vječne vode.

*Pjesnik je govorio.
Pjesnik je zaplakao.*

Put krikova, za očajno željenim cvijetom

*I
Počeli smo davno
dug taj put,
mučan po cijenu*

svog mog oružja,
svih bojnih plinova
i zajutaraka,
gledajući umrtvljenih organa
sive splavi odavno preminulih;
mi žongleri.

II

Mjestimično bismo stali u
neznanju kako nastaviti,
jer bismo se uhvatili
da smo i mi,
poučeni jako dobro,
počeli prkosno žonglirati
(tri odjednom!)
mrtva tijela sebe.

III

Pronalazeći još
prekrasnih i unakaženih stvarnosti
(koga–nikoga) u epopeji
zagušljive plave magle,
strgnuli smo svoje prste
i prosuli ih samo,
po goloj zemlji;
mi žongleri.

IV

Siguran sam da nigdje
(to zaista neobično)
cvijeće ne bi niklo
na novom početku
da,
iako davno iscrpljen,
nije počeo bez prestanka
(pred nama žonglerima)
(po nama žonglerima)
krvariti.

Zarobljenik

O, sestre slobode,
Tako mirno u svome svijetu stoje
I ničega,
Ničega se ne boje.

*Ti divna tišino,
Ti tajanstvena tmino,
Zašto me pratite,
U korak me pratite?*

*Zašto sam u svojoj tamnici ležim?
Zašto u slobodu žurno ne bježim?*

*O, vi sestre slobode,
Tako lijepo stojite i ništa,
Ništa
Ne čujete.
Zar mi lance još umovima kujete?*

*O, pogledajte me,
Sestre slobode,
Koje nadamnom stojite;
Osuđenim
I otuđenim.*

*Zar mi je zarobljeništvo sudeno?
Mučeništvo u meni buđeno?*

*Zar jecaji moji neuslišeni ostaju?
Zar zarobljenicima i oni postaju?*

*O, sestre slobode,
Koje si odsjekoše uho
I za me obukoše svoje posmrtno ruho,*

Od vas slobodu tražim.

Zbilje prelomljene u jedan (dugi) trenutak

*Već dugo neprimijećen,
kao od stvaranja,
pri šavovima
izranjene lubanje
(njenog mesa i soli,
i mnogih čađa
od magle zelene i guste)
kuca,
udara
i ritmički bije
puls buđenja:
»Gospodine,
dođi i
zagri me.«*